

BIURO REDAKCJI

Krakowskie-Przedmieście

Nr. 415.

Artykuły nadsyłane do zamieszczenia w Dzienniku nie zwracają się.

Prenumerata w Warszawie:

Rocznie Rs. 8.—Półrocznie Rs. 4.—Kwartalnie Rs. 2.

Miesięcznie kop. 67.—Nr. pojedynczy kop. 5.

Pismo Urzędowe, Polityczne i Naukowe.

Piątek, 20 Lutego 1863.

PRENUMERATA:

w Biurze Redakcji

Nr. 415.

Oraz na wszystkich Stacjach Pocztych w Cesarstwie i Królestwie

Prenumerata na Prowincyi:

Rocznie Rs. 9 k. 20.—Półrocznie 4 k. 60.—Kwartalnie 2 k. 30.

Za przesyłkę w kopertach Kwartalnie Rs. 1.

SPIS RZECZY.

CZĘŚĆ URZĘDOWA. — Wiadomości urzędowe z Królestwa i Cesarstwa.

CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA. — Wiadomości zagra-niczne.

Wiadomości rozmaite.

Wiadomości literackie.

Jurisprudencja.

Kraj Noworosijski i Bessarabia w r. 1861. (do-kończenie).

Bibliografia Francuzka za m. Styczeń r. b. (do-kończenie).

Teatr.

Kursa papierów publicznych i pieniędzy.

Obwieszczenia.

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

Major Rakusza z Wołogodzkiego pułku piechoty, opuściwszy d. 3 (15) lutego Lublin z 2-ma kompanjami piechoty i 50-u kozakami, szedł bandę buntowników pod dowództwem Bogdanowicza, którą dognał d. 5 (17) w Rudce nad Bugiem. Banda ta została zniesiona; inna banda dowodzona przez niejakiego Radzewskiego, która nadeszła dla oswobodzenia i poparcia bandy Bogdanowicza, zupełnie została zniesiona przez tenże oddział. Buntownikom zabito około 400 ludzi. Zabrano im znaczna liczbę wozów, 63 koni, oraz papiery ich i korespondencję. Ze strony wojska jest 4 raniomych.

Miasto Miechów było atakowane nocną porą przez bandę 3,000 buntowników, którzy przewodził wielce domów podpalili. Wojsko zebrało się na rynku i rozproszyło buntowników, z których zabito około 200 ludzi a znaczna liczba ujęto. W wojsku 30 ludzi wybito z szeregów.

Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, dla dobra służby uwolniła od dotychczasowych obowiązków, pp. Anca Bolesława i Stępskiego Józefa, Nauczycieli przedmiotów fizyko-matematycznych, w Szkole Powiatowej Specjalnej w Włocławku.

Rada Administracyjna Królestwa na posiedzeniu d. 18 (30) Stycznia r. b. na przedstawienie Komisji Rządowej Sprawiedliwości, zapis zlp. 1,200 czyli rs. 180, oprócz kosztu budowy domu na szkołę, wraz ze szpitalem dla kilkorga kalek i niedolężnych mieszkańców miasteczka i wsi Służewa i wewnętrznego urządzenia tegoż domu z funduszu spadku, przez niegdy Wincentego Wodzińskiego, testamentem na d. 13 Czerwca 1832 r. własnoręcznie sporządzonym, prawnie ogłoszonym, uczynionym, w myśl art. 910 K. C., z zachowaniem praw osób trzecich i pod warunkami bliżej w testamentie oznaczonymi, zatwierdziła.

Z Petersburga, 14 lutego.

Przez Najwyższe dyplomy, Najmościwiej mianowani zostali kawalerami orderów: św. Anny 1-iej klasy, z Cesarstwa koroną, d. 18 stycznia (v. s.), generał-major, komisarz do spraw granicznych z Prusami, Aleksander Koch; tegoż orderu i klasy bez korony: d. 11 stycznia (v. s.), generał-major, nacelnik 1-iej dywizji artylerji Konstanty Dietrichs 1-y; d. 17 stycznia (v. s.), rzeczywisty radca stanu, prezes komitetu cenzury zagranicznej, szambelan, Teodor Tietze; d. 9 stycznia (v. s.), rzeczywisty radca stanu, członek komitetu naukowego w ministerstwie dóbr rządowych Jegor Peterson.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

Ogólne Sprawozdanie.

Ostatnia poczta z Stanów Zjednoczonych jak się zdaje, nie przyniosła odpowiedzi rządu waszyngtońskiego na pojedyncze pro-pozycje Francji, wyrażone w ostatniej nocy p. Drouyn de Lhuys. Jednakże rząd związkowy miał dosyć czasu do ułożenia tej odpowie-dzi, bo p. Mercier posel francuzki w Waszyng-tonie, zakomunikował mu wspomnianą notę d. 26 Stycznia, a poczta która teraz przybyła do Europy, odeszła z Nowego Jorku 5 lutego. Zdaje się, że gabinet p. Lincoln nie powe-źmie postanowienia co do układów z polu-dniowcami, stosownie do którego udzieli od-powiedź na notę francuzką, póki nie będą wiadome rezultaty, w ostatnich czasach przed-ziętych działań wojennych.

Włoskiemu parlamentowi został złożony traktat handlowy zawarty pomiędzy Włocha-mi a Francją; stronnictwo opozycyjne ma za-miast skorzystać z rozpraw jakie wynikną z powodu tego traktatu i na tem polu stoczyć stanowczą walkę z gabinetem, który w razie nie dosyć pomyślnego wypadku, gotów jest rozwiązać izbę zaraz po zatwierdzeniu budże-tu i uchwaleniu pożyczki.

Dzienniki marsylskie donoszą o przybyciu z tego portu lorda Elliota, który był wysła-ny przez gabinet londyński z misją do Gre-cji. Przyczyna niezapowiedzianego powrotu

togo dyplomaty, wcale dotąd nie jest wia-doma.

Jednym z pierwszych działań nowego se-raskiera, Fuad-Paszy, było wstrzymanie po-boru nakazanego przez jego poprzednika. Je-żeli wiadomości ta, podana przez *La France*, jest rzeczywiście, to może wpłynąć na podnie-sienie kredytu tureckiego.

Wice-Król Egiptu postanowił, że odtąd armja egipska nie będzie liczna, ale składać się będzie z samych wojsk wyborowych, szkoła zaś wojskowa ma być przekształcona na wzór szkoły w Saint-Cyr. Następca Said-Paszy między innemi polecił wydawać *Moni-tora* egipskiego, dziennik praw i postanowień władz rządowych, zaprowadzić wielką księgę długu publicznego i t. p.

(Ind. bel., Patr., W. Z.)

Anglia.

Londyn, 14 Lutego. Na wczorajszym posie-dzeniu izby niższej, wniosek p. Peacock, do-tyczący podania Królowej adresu z prośbą, ażeby monarchini sprzeciwiła się sprzedaży dóbr i lasów koronnych w promieniu 15 mil na około Londynu, przyjęty został większo-scią 40-u głosów. Za wnioskiem głosowało 113 deputowanych, a przeciw onemu 73-ch. Sir G. Grey, M. P. Peel i kanclerz skarbu przemawiali energicznie przeciw wnioskowi, lecz pomimo to izba oświadczyła się przeciw widokom gabinetu.

Ministerstwo wojny otrzymało depeszę od generała brygady Haveley'a, obejmującą nie-kóre szczegóły o działaniach wojennych, ma-jących na celu odparcie powstańców chiń-skich z okolic Szangai. Generał pomieniony donosi, że oddział angielski cieszy się jak naj-lepszym zdrowiem i że żołnierze należący do oddziału na teraz czynnego, ożywieni są jak najlepszym duchem.

Z Nowego Jorku pod datą 19-go stycznia piszą: Zamierzony przez wojska związkowe atak na brzegi Karoliny północnej, przyszedł rzeczywiście do skutku. Donoszą, że armja wynosząca 60,000 ludzi, wyładowała w New-bern i w Beaufort, zagrażając nie tylko Wil-mington'owi, lecz także samemu środkowi po-mienionego stanu. Obok tego cztery statki opancerzone stoją w Beaufort. Wojska zwią-zkowe mają, jak się zdaje, na celu zdobycie Wilmingtonu, gdyż posiadanie tego portu jest wielkiej doniosłości; punkt ten ułatwili dalsze działania przeciw Charleston i dozwoli-liby następnie posunąć się w głąb kraju, dla przecięcia komunikacji pomiędzy tem ostat-niem miastem a armją stojącą w Wirginji. — Bitwa pod Murfreesboro, co do której gazy-ty północne tyle narobiły halasu, nie pocią-gnęła za sobą tak ważnych statków, jak się spodziewano. Z drugiej zaś strony Wicks-burg pozostaje dotąd w ręku skonfederowa-nych. Dziś największe niebezpieczeństwo zda-je się zagrażać Karolinie północnej; z tego powodu rząd richmondzki posłał jener. Lee, z częścią armji Wirginji, przeciw wojskom związkowym, które wyładowały z Newbern i w Beaufort. — Na wodach antylickich krąży-lizna statki związkowe; nie są one atoli w stanie zmusić do należytego postępowania blokad, którą statki korsarskie Poludnia niedługo już pogwałciły. Okręty szcze-gólnej budowy, długie a płaskie, mające ko-miny białe, czyniące je trudnemi do rozpo-znania w blizkiej nawet odległości, kierowane obok tego przez osadę wyborową, prze-kradają się czysto do portów stanów polu-dniowych. Działania morskie stanów pół-nočných utrudnia głównie ta okoliczność, że większa część ich statków zbudowanabyła wła-sciwie dla celów handlowych, ztąd pochodzi, że okręty te ustępują w działaniach wojen-nych o wiele statkom stanów południowych. Ztąd pojął łatwo, dla czego korwetę parową „Hatteras”, która przerobioną została z daw-nego okrętu kupieckiego, fregata skonfede-rowana „Alabama” zdołała zatopić w ciągu kilku minut, nie poniosłszy sama żadnych prawie uszkodzeń.

Austria.

Wiedeń, 17 Lutego. Podług wiadomości z do-brego źródła pochodzących, w Wiedniu ma nastąpić znowu przesilenie, zdołne obrócić w niwecz wszelkie nadzieje zgodnego załatwie-nia kwestji węgierskiej. Wielkie światło na stan rzeczy rzuca ta okoliczność, że deputacja to-warzystwa rolniczego Klausenburskiego, — która zgłosiła się do Wiednia dla dania do-wodów gotowości ze strony żywiół węgier-skiego w w. księstwie Siedmiogrodzkiem za-lątowania, w sposób dla obie strony zadowal-niający, kwestji ustawy węgierskiej, — nie starała się do chwili obecnej o uzyskanie po-słuchania i starać się o takowe na teraz nie będzie. Jak donoszą z Pesztu, deputacja ta nabyła przekonanie, że otrzyma odpowiedź niezadowolniającą, co zniewała ją do powrotu do swych wyborców dla zasięgnięcia no-wych instrukcji.

Francja.

Paryż, 15 Lutego. Słowa wyrzeczone przez Cesarza do deputacji ciała prawodawczego, dobrze są tłumaczone przez stronnictwo u-miarkowane lewe.

Wzmianka uczyniona na wczorajszym po-siedzeniu ciała prawodawczego przez prezesa rady stanu a zarazem ministra mówcy, p. Ba-roche, nadała pewną wiarygodność pogłosce, że wybory odbędą się w maju. Jakkolwiek nie podlega wątpliwości, że w większej czę-sci wszyscy kandydaci ministerjalni obecnie zasiadający w izbie, powtórnie będą wybra-ni, wszakże w sferach nawet ministerjalnych panuje przekonanie, że grupa krancowych

lewych, składająca się obecnie z 5-u człon-ków, cokolwiek się powiększy; mianowicie stronnictwo to będzie miało przewagę w Pa-ryżu, w departamentach: Rodanu, Dromy i Ardesy, ujęć Rodanu, Izery, Zyrondy i Sarty.

W sferach dyplomatycznych krążyła dziś pogłoska, że zostaną teraz mianowani sena-torami, księżę Montebello, który opuszcza ambasadę w Petersburgu, z powodu, iż klimat tamtejszy nie służy jego żonie, i p. Adolf Barrot, ambasador w Madrycie, który podob-no otrzymać ma inne miejsce w dyploma-cji.

Z ostatnich wiadomości z Meksyku o-kazuje się, że generał Forey nie mógł roz-począć ataku przeciw Puebli przed koń-cem stycznia, a może nawet atak ten nie będzie mógł nastąpić jak w lutym lub pierwszych dniach marca, bo kiedy 15-go stycznia odpływał parowiec pocztowy z Ve-ra-Cruz, nie spodziewano się aby cała arty-lelja jeszcze pozostająca w tem mieście, mogła przebyć tak zwane gorące ziemie, nim zaczynająca się ukazywać pogoda, nie osusz-łaby drogi; drogi te zaś były w tak złym stanie, że pierwszy oddział artylerji, który wyruszył z Vera-Cruz 10-go stycznia, zmuszony był powrócić do tego miasta. Zresztą asekurować działa miał pułk wysłany do Tampico, który spodziewany był z powrotem w Ve-ra-Cruz dopiero 25-go stycznia. Na wóz-górach stan zdrowia wojsk jest doskonały, lecz na pobrzeżach panowały jeszcze gorączki, co wraz z oddaleniem się z Vera-Cruz dawnych mieszkańców, brakiem wszelkiego ruchu handlowego, czyniło nieznosnym po-byt pozostałych tam wojsk francuzkich, któ-re z niecierpliwością oczekiwali rozkazu do wymarszu.

Wszystkie mniejsze oddziały armji meksy-kańskiej, które wyparł generał Berthier, zaj-mując Perote z brygadą stanowiącą przed-nia straż, zupełnie znikły od 5-go stycznia. Przypuszczano, że Ortega powołał je do Puebli, aby uchronić je od strat, których by-łyby doznały w częstokroć potyczkach. Zresztą w obozie francuzkim wzięcie Puebli uważano za ważną sprawę, do której wszak-że przysposabiali się z nadzieją pomyślnego skutku.

Zapewniają, że ministerstwo spraw zagra-nicznych otrzymało od posła francuzkiego w Wa-szyngtonie, list o wrazeniu sprawionem na gabinet prezydenta Lincoln przez ostatnią notę p. Drouyn de Lhuys, lecz urzędowa ostateczna odpowiedź tego gabinetu jeszcze nie nadeszła. Wczoraj p. Dayton, poseł rządu Waszyngtońskiego, miał długą naradę z tutejszym ministrem spraw zagranicznych, poczem wdział się z tym ostatnim p. Slidell, reprezentant Stanów skonfederowanych. W sferach politycznych, nie uległy zmianie przewidywania co do charakteru odpowiedzi p. Sewarda na propozycje francuzkie, to jest przypuszczają, że p. Lincoln nie zgodzi się na żadne układy, jeżeli ich podstawą nie będzie utrzymanie Związku. Stronnicy Stanów skonfederowanych utrzymują, że w postanowieniach p. Jeffersona Davis, w tym względzie zaszła pewna zmiana, mianowicie, iż wstrzyma się on od ok-reślenia jakiegokolwiek warunków co do przedwstępnych układów, w wyraźnem za-strzeżeniem, że konferencja będzie miała cel pojednawczy i że jej propozycje będą po-dlegały zatwierdzeniu kongresów obu stron wojujących. Takie postanowienie p. Davis wskazywałoby pewną zręczność, ponieważ w istocie nie zobowiązywałoby go do niczego, a zwałoby całą winę na p. Lincoln, którego warunek *sine qua non*, mogłoby być uważany jako odmowa wszelkiego pojedna-nia.

Dziennik *La France* otrzymał dziś surowy artykuł, komunikowany od ministerstwa spraw wewnętrznych, oskarżający go o złą wiarę w sprawie mera z Merville, w której dziennik ten nie chciał zgodzić się z zdaniem wyrażonem w imieniu rządu przez ministra mówcy, na posiedzeniu ciała prawodawczego. *France* z gorzycą uskarża się na surowość wyrażen względem niej użytych w wspomni-onym artykule komunikowanym.

Włochy.

Turyń, 13 Lutego. Dzienniki opozycyjne bardzo głośno odzywają się o silnej mniejszo-sci głosów, jaką uzyskali ich kandydaci przy wyborach dwóch wice-prezesa izby. Wiadomo, że p. Lafarina otrzymał 72 głosy, a kandydaci ministerjalni po 120. Ztąd wy-prowadzają wniosek, że większość na której opiera się gabinet, nie jest dość potężna, i że dla tego gabinet musi się trzymać polityki pojednawczej i starać się zbliżyć do opozycji umiarkowanej, to jest do stronnictwa, które popierało gabinet p. Rattazego. Pomimo tego rozumowań, trudno dowiedzieć, że 72 rów-na się 120, i zresztą, jak słuszna robi uwagę *Opinione*, nikt nie zmuszał obecnej mniej-szości do oddzielenia się od większości, z którą wspólnie działała dla gabinetu hr. Cavoura i w pierwszym półroczu rządów p. Rattazego.

Główne zajęcia ciągle stanowi koncesja towarzystwa kredytu ziemskiego. W komi-sji parlamentu walka prowadzi się dosyć za-cięcie, ale, o ile się dziś zdaje, spółka Bixio, Fremy i Pereire, ma za sobą 5 głosów z 8-u. Trzej komisarze, będący za koncesją tego towarzystwa, wspólnie na której czele stoi p. Bischoffsheim, są pp. Pasini, Finzi i spra-wodawca p. Broglio. Ten ostatni ułożył już i oddał do druku sprawozdanie, ale po od-biciu pierwszych egzemplarzy, przekonano

się, że dodany został arkusz, zawierający przeciwpropozycje Bischoffsheima. Pięciu komisarzy stanowiących większość, wniosło zażalenie i na nowo wszczęły się spory a tymczasem sprawozdania dziś nie rozdano deputowanym. P. Bixio wczoraj przybył do Turynu i zapewne zabawi tu do ukończe-nia sprawy towarzystwa kredytu ziemskie-go, która, trzeba przyznać, nie zbyt szybko posuwa się naprzód.

Nie czekając na utworzenie tego Towarzy-stwa, kasa przemysłowo-handlowa, na wal-nem zgromadzeniu, jednogłośnie postanowiła zamienić się na Towarzystwo kredytu ruchome-go, z kapitałem 50 milionów fr., przy udziale Towarzystwa kredytu ruchomego fran-cuzkiego i madryckiego. Zdaje się, że p. Bi-xio pozostanie we Włoszech i stanie na czele tej instytucji, która zaraz rozpocznie swe dzia-łania, nie czekając na utworzenie Towarzy-stwa kredytu ziemskiego, z którym jednak będzie w ścisłym związku.

Procent od obligacji skarbowych został podniesiony o 6%, co przy komisowem udzie-laniem przez ministra skarbu przy zakupnie za sumę wyższą nad 100 tysięcy fr., spowo-dowało spekulantów do zwrócenia się prze-ważnie ku obligacjom skarbowym; to tłuma-czy pewne nieznaczne spadnięcie kursu renty w ostatnim tygodniu.

Dokumenta ogłoszone w Niebieskiej księ-dze angielskiej, dotyczące sprawy włoskiej, sprawiły we Włoszech bardzo dobre wraże-nie. Sir James Hudson, odbywający obecnie przejażdżkę po Toskanji, z wielkimi hono-rami witany był w Pizie, gdzie uczniowie tamtejszego uniwersytetu złożyli mu adres. Sir James Hudson odpowiedział nań, z cechu-jącą go uprzejmością.

Mowa p. Billault, która początkowo z tre-sci telegraficznej nieprzychylnie była ocenia-na, teraz wydaje się przychylniejszą, skoro poznano ją w całej ośnowie, którą szczegóło-wo rozbiegają dzienniki włoskie.

WIADOMOŚCI TELEGRAFICZNE.

Londyn, 17 Lutego. Na dzisiejszem posie-dzeniu izby wyższej, hr. Russell wystąpił w obronie kroków rządu angielskiego przed-sięwziętych w sprawie brazylijskiej, przeciw zarzutom hr. Derby. Lord Normanby ganił włoską niebieską księgę, utrzymywał przy-tem, że lord Palmerston zgadzał się w roku 1849 na zajęcie Rzymu przez francuzów. Hr. Russell udowodnił, że zarzut ten jest zupeł-nie niesłuszny. — W izbienniejszej lord Palmer-ton oświadczył na interpelację p. Bentincka, że rząd nie otrzymał co do zniesienia bloka-dy portu w Charleston, bliższych wiado-mości, dla tego wstrzymuje się z wynurze-niem swej opinji. — Na interpelację p. Roe-bucka odpowiedział pierwszy minister, że żad-ne noty dotyczące sprawy wysp jonskich, ze strony obyech mocarstw dotąd nie nadeszły.

Kassel, 18 Lutego. Rząd elektoratno-heski wydał rozporządzenie, aby diety i kosza pod-rodzy odmówione byłym reprezentantom, zo-stały im wypłacone.

Wiedeń, 17 Lutego. General-Correspondenz po-daje wiadomość pochodzącą z pewnych źró-del, że stowarzyszenie zwane Comitato Ve-neto (tajny komitet w Wenecji, dążący do wcielenia Wenecji do Włoch) został zupeł-nie rozprzężony, po aresztowaniu jego na-czelników.

Paryż, 17 Lutego. Dziennik *France* podaje wiadomość, że rząd w Richmondzie przesłał notę do mocarstw europejskich z zapewnie-niem, że blokada brzegów południowych nig-dy w rzeczywistości nie istniała; ztąd wynika, że blokada ta nie opiera się na żadnych prawnych zasadach.

Rzym, 16 Lutego. Teatr Alibert, przed nie-dawnym czasem zrestaurowany przez właściciela, księcia Torlonia, został wczoraj przez pożar zniszczony. Dziś z rana Papież zwię-dził uniwersytet rzymski. Stan zdrowia Ojca Św. jest zadowalniający.

Londyn, 16 Lutego. *Times* uznaje ważność starcia, jakie miało miejsce pod Charlestonem, lecz nie sądzi, aby stany południowe osią-gnęły przez to prawo wolnego przywozu to-warów na dni sześćdziesiąt. — *Morning-Post* mówi, że zawieszenie blokady na kilka go-dzin nie zakończy jej, i że wypadek ten nie obowiązują Stanów Zjednoczonych do nowe-go uwiadomienia mocarstw neutralnych o blokadzie, jak to utrzymują skonfederowani.

Wiedeń, 18 Lutego. General-correspondenz für Oesterreich ogłasza następujące wyjaś-nienie co do podanej przez gazetę *Europe* de-peszy okólnikowej prezesa ministrów Bi-smarcka, dotyczącej zamierzonego widzenia się jego z hr. Rechbergiem. W sferach do-brze poinformowanych znany jest lepiej wa-runek, od którego minister austriacki czynił zależnem zawieszenie układów w Frankfur-cie i widzenie się z p. Bismarckiem. Wiadomo, że warunek ten na tem zależał, ażeby niedostateczny projekt reformy ustawy związkowej, zastąpić za pomocą wspólnej Austrii i Prus inlejtatywy, dążącej do narad nad tą kwestją na podstawie reformy organizacyjnej. Wiadomo także, że gabinet pruski nie chciał przystać na ten warunek. Ubolewać należy, że oświadczenia takie, jak powyższe, mające tak wielką pretensję do prawdopodobieństwa, usiłują wystawić fakta jakby bajkę zmy-sloną.

Itzehoe, 18 Lutego. Dziś przy ostatecznych

rozprawach nad projektem do adresu, prze-mawiali pp. Thomsen, Schradler i Wiggers, w duchu holztyński-szlezewickim. Po zam-knięciu rozpraw przez prezesa izby, komisarz królewski oświadczył, że adres nie będzie przyjęty; jednakże następnie projekt do adre-su, jednogłośnie został zatwierdzony.

WIADOMOŚCI ROZMAITE

— Wczorajszy dzień był pod względem sta-nu nieba zmienny, w nocy deszcz, około g. 1 po południu chłiwława zawieja śnieżna, o g. 4½ w. krupy; przed południem i wieczorem od g. 5-jej zupełna pogoda. Największe ciepło 2½ stop. R. przypało około g. 8 rano, po-tem przy zmianie mocnego zachodniego, na moseny północny wiatr, temperatura zaczęła się zniżać, największe zimno 1½ stop. R. przy-pało wieczorem, średnia temperatura całego dnia ½ st. R. ciepła. Barometr wynosił się, sre-dnia jego wysokość jest: 756,74 milimetrów. Na słońcu 10 wielkich i kilka małych plam. Księżyce na Równiku o g. 1 po południu.

— Dnia 8 Listopada r. z., Jan Stawinski, dzierżawca wiatraka we wsi Lesce, gm. Piot-rowica duża, pow. Radomskim, niósł po scho-dach na górę wór żyta, a za nim postępował, ulżywając mu ciężaru, młynarczyk Julian Hoch, lat 20 letni; kiedy obadwaj docho-dzili już do góry, schody się oberwały, — Sta-winski uchwycił się za belkę i tak się uratował, lecz Hoch padł na ziemię, uderzył się o krawędź schodów, a nadto przywalony cięża-rem zboża, w kilka minut życie zakończył.

— We wsi i gminie Sucha, pow. Radom-skim, dnia 9 Listopada r. z., spaliły się: dom mieszkalny murywany i stajnia z wozownią, ubezpieczone na rs. 4,150, oraz inwentarz ży-wy i rozmaite ruchomości wartujące około rs. 3,700; przyczyna pożaru niewyśledzona.

— W ciągu 1862 r., metale eksportowane w Rosji wydały cyfry następujące: złoto 1,457 pudów 39 funtów; platyna 2 pud 9 fun-tów; srebro 1,100 pudów 38 funtów; miedź 319,937 pudów; ołów 71,913 pudów; żelazo la-ne i surowiec rozmaity 17,409,663 pud; że-lazo kute 12,236,723 pud; stal 91,537 pu-dów. — Oprócz tego wyrobiono; kotwic 19,300 pudów; kos ze stali lancj 108,437 pudów; wy-dobyto węgla kamiennego 220,012 pudów; soli pudów 25,759,798; ropy 236,150 pudów; i saletry oraz kwasu siarczanego 40,840 pu-dów.

— *Borpater Tageblatt* donoszą o kвітня-cym stanie kolonii niemieckich w gube-nji Saratowskiej, pisze między innemi: Dzięki pracy i cierpliwości, kolonie te doszły do tego, że plody ich stanowią trzecią część ogólnej ilości wywozu produktów rolniczych i rolnych całej gubernji. Mają one znaczne fa-bryki wyrobów bawełnianych, a obrabianie żelaza doprowadzone jest do najwyższego sto-pnia doskonałości. Najlepsi kowale są w ko-lonjach; do nich należą także większa część młynów i stąd to wyprawiana bywa najlep-sza mąka do Astrachania i Czerkaska. Licz-ba kolonistów wynosi około sto dwadzieścia tysięcy; przeszło dwie trzecie tej cyfry są to ewangelicy, a prawie wszyscy pozostali wy-znania reformowanego; katolików między ni-mi bardzo mało. W dobre lata koloniści sa-ratowscy produkują do 350,000 czwartki pszenicy; 300,000 czetw. żyta; 200,000 czetw. prosa; 250,000 czet. owsa; 70,000 czet. jeżmiej-ni; 5,000 czet. siemienia lnianego; 3,000 czet. konopnego; 200,000 czet. kartofli i 25,000 pu-dów tytoniu. Wszystko to produkowanem jest przy pomocy rozgałęzionej hodowli byd-la. — W kolonjach tych liczą: 85,500 koni, 238,000 sztuk bydła rogatego, 192,000 owiec i 92,000 świń.

— Z Kijowa donoszą, że pozwolono tame-cznemu bibliotekarzowi otwierać lektorium uniwersyteckie trzy razy na tydzień.

— Dnia 11-go b. m. zmarł w Marienbadzie Wojciech hrabia Deym ze Strzytezu, pote-mek starożytnej rodziny szlacheckiej czeskiej, której gniazdem był zamek Strzyteż w okrę-gu Czesławskim. W r. 1848 hr. Deym podjął się nakładu czasopisma *Narodni Nořiny*, a w r. 1849 obrany był posłem na sejm kromie-rzycki, lecz następnie zaniechał zawód pu-bliczny i spędził resztę życia w swych do-brach Putnowie pod Marjenbadem, nie prze-stając wszakże i tu działać na korzyść swego kraju. Zmarły miał lat 51 wieku.

— Liczba uczniów szkoły leśniczej i gór-niczej w Mariabrunn (w Czechach), wynosiła w ciągu szkolnego 1862 roku 83, w tej licz-bie 59 immatrykulowanych, a 24 wolnych słuchaczy; podług narodowości zaś było: czecho-słowian 34, niemców 25, węgros 8, po-laków 2 i słowianin południowy 1. Nauki wykładało dwóch profesorów i dwóch asy-stentów. — W akademji zaś górniczej w Lu-bnie, mającej, oprócz rektora, 2 profesorów, 2 suplentów, 1 adjunkta, 4 asystentów i 2-ch docentów, było w r. z. 105 uczniów, mianowi-cie 62-ch immatrykulowanych i 43-ch wol-nych słuchaczy; w tej liczbie było: 50 niem-ców, 30 słowian, 3 węgros i 22 innych naro-dowości.

— Działalności instytutu drzeworytnicze-go Waldheima w Wiedniu, miasto pomienio-ne obowiązane jest założeniem szkoły drze-worytniczej, podobnej do szkół istniejących oddawna w Monachium, Dreźnie i Lipsku. Szkoła ta ma na celu, nie tylko naśladowanie pierwszorzędných drzeworytników, lecz tak-że prace samodzielne, zdołne zapewnić pracow-nikom sposób utrzymania. Prace podejmo-

wane przez instytut Waldheima dowodzą, że każdy rodzaj zyskuje tam coraz nowych pracowników. Wydawana przez Waldheima *Illustrirte Zeitung*, podawana w pierwszych latach swego istnienia dobre widoki rozmaitych okolic i wzory architektoniczne, lecz za to portrety w niej były nieszezędne; obecnie zaś ten ostatni rodzaj coraz bardziej się w niej doskonali. Inne czasopismo wiedeńskie, *Die Museestunden*, miewa w swej części opisowej wyborne ilustracje rodzajowe, mogące wytrzymać porównanie z najlepszymi tegoż rodzaju drzeworytami. Nareszcie *Figaro*, wraz z wydawaniem przez tę redakcję *Figaro-Kalender*, posiada w rytmiku Leopolda Mulera również dowcipny, jak i wykwinny drzeworytnik.

— Dziennik *L'Economie* wychodzący w Tournay w Belgii, donosi, że w okolicach tego miasta widać już kasztany odkryte listkami, fijołki kwitną, a na krzakach róz okazują się pączki. W Sailli, osadzie położonej blisko granicy znajduje się pole rzepaku zającego kwitnąć. — Toż samo pisze dziennik francuzki *Echo de Cévennes*, zapewniając, że w departamencie tamczym trwa temperatura wiosenna, i brzośnieć rozkwitają.

— *Przemysł papierniczy w Rosji.* W Rocznikach handlu zewnętrznego (Annales du commerce extérieur) wyczytujemy, że w Rosji zaczęto się zajmować fabrykacją papieru daleko później aniżeli innymi gałęziami przemysłu, i że rozwój jej datuje się dopiero od r. 1840. Obecnie papier mechaniczny zajmuje coraz bardziej miejsce papieru czerpanego. Największa część fabryk znajduje się w guberniach: St. Petersburgskiej, Kaluskiej, Moskiewskiej, Wiatkiej, Wileńskiej, Tuleńskiej, Orlowskiej i Jarosławskiej. Według danych urzędowych z r. 1857, znajdowało się w Rosji 161 fabryk, zajmujących 11,739 robotników, a produkujących wartość 18,127,616 fr. — W ogóle powiedzić można, że fabrykacja papieru jest w położeniu dość korzystnym, a mimo to jednak rząd uważał za stosowne kilkakrotnie chwycić się na jej korzyść środków ścisniających. I tak od r. 1822 do 1841 przywóz papieru do pisania był zupełnie wzbroniony, a przy wóz papieru drukowego obłożony cłem wysokim. Taryfa z r. 1857 zaprowadziła pewne ułatwienia w przywozie, ale cło po 6 rubli od puda (czyli 146 fr. za 100 kil.) ścisnia znacznie konkurencję zagraniczną. Dla tego też i fabrykacja papieru w Rosji jest jeszcze dość słaba w stosunku do fabrykacji w Europie i ceny są nader wysokie, a jakoś produktu pozostawia coś do życzenia. — Cyfry wywozu nie są również zadowalające. Od r. 1827 do 1831 wynosił on średnio sumę 132,276 fr. rocznie; od 1832 do 1836 dochodził do 84,984 fr., od 1837 do 1841, 88,938 fr.; od 1842 do 1846 do 81,333 fr.; a w latach następnych nie powiększył się. Zauważyć przytem należy, iż wywóz takiowy miał miejsce wyłącznie do Persji i Azji Środkowej.

— Niedawno zmarły Horacy Vernet, był reprezentantem czwartego pokolenia tej dynastji artystycznej, która dostarczała tyle arcydzieł francuzkiego malarstwa. Pierwszy, imieniem Antoni Vernet, zdolny dekorator, malował postacie i herby, które należały się pieknością rysunkowi i barw; drugi, Klauzjusz-Józef Vernet, malarz i sztelarch urodzony w Avignonie w 1714 r., to jest na rok przed śmiercią Ludwika XIV, malował przesłane na rynarki, które dziś jeszcze zachęwiają zwiedzających galerie Luwru; trzeci, Antoni-Karol-Józef Vernet, zwany Carle, urodzony w Bordeaux w 1735 r., a zmarły w Paryżu w 1835 r., w swoim czasie nie miał współzawodnika w malowaniu koni polowań; czwarty, Horacy Vernet, malarz historyczny, batalij i rodzajowy, nadto jest znany aby potrzebą było wylizać jego zalety. Horacy miał jedną córkę, jedną z piękności Paryża, która umiała za młodu wkrótce po pojściu za mąż za artystę Pawła Delaroche. Z Horacym dynastia Vernetów wygasła.

— Mało kto wie, powiada jeden z dzienników belgijskich, do jak znacznej liczby niewolników stosuje się usamowolniająca proklamacja prezydenta Lincolna; obejmuje ona dwie trzecie części całej ilości niewolników w Stanach południowych. Wykaz urzędowy ze spisu ludności dokonanej w 1860 r. podaje następującą liczbę niewolników: w Arkansas 111,115; w Alabama 435,080; we Florydzie 61,745; w Georgji 462,108; w Luizjanie (oprócz 10 parafji) 260,399; w Mississipi 436,631; w Karolinie południowej 331,059; w Karolinie południowej 402,406; w Texas 182,556; w Wirginji 440,000; razem 3,123,109. W liczbie oznaczonych w Wirginji, nie są objęte okręgi zachodnie i inne, szczegółowo wyłączone w dekreście usamowolniającym; dziesięć parafji w Luizjanie także wyłączonych, liczy 71,327 niewolników. Z tego wylczenia okazuje się, że liczba niewolników usamowolnionych jest jednym pociągim pióra, przenosi liczbę całej ludności w Stanach Zjednoczonych w czasie pierwszej wojny z Anglią; a o 70,000 przewyższa liczbę ludności białej w 1790 r. Stan Missisipi, który dotąd sam jeden okazuje usposobienie przyjęcia stopniowego usamowolnienia, za wynagrodzenie proponowane przez prezydenta, w czasie ostatniego spisu ludności miał niewolników 114,065. Liczba ta z powodu ucieczki i innych powodów zmniejszyła się obecnie do 102,725. Szacując niewolników średnio po 300 dolarów za głowę, trzeba by wydać przeszło 30 milionów dolarów, dla uczynienia z Missisipi stanu wolnego.

WIADOMOSCI LITERACKIE.

— W ostatnich czasach w znaczniejszej liczbie niż poprzednio, zaczęły się ukazywać u nas dzieła traktujące o filozofji, a jakkolwiek po większej części były to tłumaczenia z obcych języków, wszelako można by to uważać jako oznakę, że czytająca publiczność pragnie jak najpożywniejszej pokarmów. Liczbę tych dzieł powiększa wkrótce dwie rozprawy adunkta w Szkole Głównej do wykładu Logiki, Dra Henryka Struve, nowo przybyłego pracownika na polu filozofji. Rozprawy te, noszące napisy: *Lekcja wstępna do nauk filozoficznych miana w Szkole Głównej w Warszawie d.*

14 lutego 1863 r., i *O stanowisku Aristotelesa w historii filozofji, mianowicie ze względu na jego logikę i metafizykę rozprawa filozoficzna*, — już zostały przygotowane do druku.

— Jeden z warszawskich księgarzy, zamierza wydać, *Kurs historii powszechnej zastosowany do użytku młodzieży płci żeńskiej*, przez bezimiennego autora ułożony.

— W Nrze 12-m Kijowskich *Universytetских Известij*, w dodatku, pomieszczony jest nader interesujący artykuł, skrócony przez studenta uniwersytetu Sw. Włodzimierza J. Konwera, pod tyt.: „*Spinoza, jego życie i dzieła.*”

— P. Mikolicz, dyrektor orkiestry w teatrze Temeszwarskim, zamierza wydać wkrótce najlubiejsze z pieśni narodowych serbskich, pod tytułem: „*Sto sztuk serbskich pieśni.*”

— Numer 7-my czasopisma czeskiego *Narodni škola*, ogłasza ustawę prazkiego towarzystwa nauczycielskiego, któremu nadana została nazwa *Wszesław*. Ustawa ta oddana została namiestnictwu czeskiemu do zatwierdzenia, które lada chwila jest spodziewane. Celem tego towarzystwa w ogólności jest doskonalenie nauki, w szczególności zaś, coraz dalsze kształcenie nauczycieli w ich zawodzie i zapatrywanie ich w środki do nauczania i szerzenia jak najlepszej metody pedagogicznej. Do celu tego, towarzystwo dążyć będzie za pomocą czytania dzieł pedagogicznych i w ogóle naukowych, oraz wykładów pedagogicznych, głównie dydaktycznych i metodycznych, jak nie mniej za pomocą ćwiczenia się w pisanii artykułów i dzieł pedagogicznych, które po ich ocenieniu, będą drukowane bądź w czasopiśmie, bądź też osobno. Towarzystwo to będzie miało także na względzie ćwiczenie się w śpiewie, mianowicie kościelnym. — W liczbie artykułów, w numerze pomienionym czasopisma *Narodni škola* zamieszczonych, na szczególną uwagę zasługują rozprawa o potrzebie reformy szkół w kraju czeskim. Dodany do tego czasopisma numer 3-ci *Realni přílohi*, obejmuje artykuły: O reformie szkół realnych, proponowanej przez wiedeńskie towarzystwo nauczycieli szkół średnich; O szkole rzemieślniczej w Wodnanach i t. d.

— Na posiedzeniu akademji węgierskiej, odbytem 26-go Stycznia, p. Ballagi odczytał niektóre ustępy z rozprawy, nadesłanej przez p. Zygmunta Kulifaję. W rozprawie tej, pierwsze zeszyty ułożone przez pp. Czuczora i Fogarassy'ego dykjonarza węgierskiego, poddane zostały krytyce obiektywnej. P. Fogarassy poczynił niektóre uwagi nad szczegółami tych zeszytów, ustąpił, i przy tej sposobności komunikuje wiadomość, że komitet filologiczny tejże akademji, postanowił podać do wiadomości publicznej, ażeby każdy pracujący nad filologią węgierską i popierający usiłowania około ułożenia całkowitego dykjonarza, nadsyłał komitetowi filologicznemu swe uwagi krytyczne, sprostowania i uzupełnienia, co będzie nie małą pomocą przy powtórnym poprawnym tegoż dykjonarza wydaniu.

— W Wittenbergu wyszła tabliczka kolorowana, przedstawiająca cały proces rozwoju jedwabnika. Dołączony do tego tekst, obejmuje w treści główne wiadomości dotyczące uprawy jedwabiu.

— Pani Eliza Majer, która wydała dzieło bardzo dobrze przez publiczność niemiecką przyjęte, pod tytułem: *Lichtstrahlen aus W. von Humboldts und Georg von Forsters Werken und Briefen*, ogłosiła obecnie drukiem podobne dzieło pod napisem: *Friedrich Schleiermachers. Lichtstrahlen aus seiner Briefen und sämtlichen Werken. Mit einer Biographie Schleiermachers* (w Lipsku, u Brockhausa, stronic VII i 273 in 8-vo). Autorka daje w tem dziele uroczny obraz życia Schleiermachers, które wydawnictwo jeszcze bardziej przez przytaczanie ważniejszych ustępów zprace tego myśliciela niemieckiego.

— Jako uzupełnienie wydane przed dwoma laty dzieła prof. H. W. Stolla z Weilburga, pod tytułem *Götter und Heroen*, wyszła obecnie w Lipsku, u Teubnera, książka napisana przez tegoż autora i nosząca tytuł *Die Sagen des klassischen Alterthums*. Są to opowiadania z życia świata starożytnego, przeznaczone dla tych głównie czytelników i czytelniczek, którzy nie mogą korzystać z klasyków greckich i łacińskich w oryginale. Autor wywiązał się należycie ze swego zadania, przyczem uniknął wprowadzenia nowoczesnych pojęć do poglądów na świat starożytny. Przy kazdem opowiadaniu, p. Stoll przytacza źródła z których korzystał. Większa część podan poczerpnięta została z poetów z czasów kwitnących literatury greckiej rzymskiej.

— Monachijska akademja nauk przyznała p. Dittmarowi premium za dzieło jego pod tytułem: *Ueber den bairischen Geschichtschreiber Aventinus* (Johann Thurmayer v. Abensberg), o którym to autorze p. T. Wiedemann wydał także w 1858 r. dzieło krytyczne.

— Wyszedł niedawno w Lipsku tom drugi „*Starożytności rzymskiej*” *Römische Alterthümer*, przez prof. D-ra Lange.

— W niedawnym czasie wyszły liczne dzieła dotyczące tak historii prawa, jak i dziejów w. księstwa Siedmiogrodzkiego. Do liczby takich dzieł należą między innymi: *Materialien zur siebenbürgischen Rechtsgeschichte*, przez F. Schullera von Libloy; *Urkundenbuch der evangelischen Landeskirche A. B. in Siebenbürgen*, przez D-ra G. D. Teutsch'a; *Die Verhandlungen von Mühlbach im Jahre 1551 und Marturizzi's Ende*, przez J. K. Schullera.

— Pod tytułem *Rom und Jerusalem*, wyszło dzieło p. M. Hessa, b. redaktora pisma *Rheinische Zeitung*. Praca ta zasługuje na uwagę tak z powodu oryginalności myśli, jak i wybornego stylu.

— W Wiedniu, w archiwum ministerstwa spraw zagranicznych i dworu cesarskiego, znaleziono niedawno część rękopismu talmudu. Księga obejmująca akta, które prawdopodobnie w XV wieku, za czasów cesarza Maksymiljana, potrzebowała nowej oprawy. Po zdjęciu pergaminów z desek drewnianych przekonano się, iż takowe obejmują kilka rozdziałów rękopiśmiennych talmudu, bardzo dobrze zachowanych. Z liczby tych pergami-

nów, dwa są folio majori, a dwa drugie in quarto. Wiadomo że rękopis talmudu jest nadzwyczajną rzadkością. Rękopisma te mają być oddane uczonym kompetentnym do zbadiania, o ile tekst ich zgadza się z tekstem drukowanego talmudu.

JURISPRUDENCJA.

Z Kodeksu cywilnego.

Czy nieruchomości odstąpiona dziecku przez ojca, sposobem udziału z jego majątku za cenę oznaczoną ulega powrotowi w naturze?

Ojciec przedał był za życia dobra nieruchomości, przeznaczając szacunek, na rzecz schedy spadkowej—tytuł własności przepisany został na imię nabywców, i ciż weszli w posiadanie nabytych nieruchomości. Po zaszłej śmierci ojca, zaszedł spór, czy powrót nieruchomości ma być nakazany w naturze, czyli też tylko szacunek ulega powrotowi. Spór głównie na tem polegał, że w kontraktach sprzedaży wyrażono: że ojciec odstępuje dobra sposobem udziału ze swego majątku, lecz oznaczając szacunek, którego sposób wypłaty wskazywał i resztę liczącą określoną wyraźnie przeznaczył na schedę, jaka z działów ogólnych na nabywców przypaść miała, zastrzegając sobie od niej dożywotnią dopłatę procentu.

Spór przeto, raczej zachodził głównie o to: czy taka umowa może być uważana za darowiznę uległą powrotowi, czy też jedynie resztujący szacunek, jako wyrażnie na schedę przeznaczony, powrotowi ulega.

Strony żądające powrotu w naturze powoływały się na art. 843, 859 i 865 K. C.

Naczelný Prokurator uważał, że umowa tego rodzaju ma dwoistą naturę: jest sprzedażą co do samej nieruchomości, bo ojciec wyzuwa się z własności za cenę oznaczoną—jest szkodrobliwością co do resztującego szacunku, który nie ma być płaconym, lecz podług wyrażnej woli przedawcy na schedę spadkową ma być zarachowany.

W samem więc przeznaczaniu dóbr na własność nie ma szkodrobliwości, o ileby nie wykazano, że w niskości szacunku była ukryta darowizna;—zresztą z przepisów o tłumaczeniu umów wywodził, że wspólnym zamiarem stron nie było, iżby zeznać darowiznę uległą powrotowi, lecz przelać nieodwołalnie własność dóbr za cenę oznaczoną.

Uważał dalej Prokurator, że w stosunkach między rodzicami a dziećmi przepisy ogólne o powrotach uległy modyfikacji w przepisie art. 918 K. C., który stanowi:

Wartość pełnej własności dóbr alienowanych, czy to z ciężarem opłaty dożywotniej, czy na przedpał lub z zachowaniem użytkowania jednemu z następców w linii prostej, będzie zaliczoną na część rozporządzalną, a przewyżka, jeżeli istnieje, będzie powrócona do masy.

Tu więc prawo w aktach alienacji własności darowiznę stanowiących domniemywa uwolnienie od powrotu, dopuszcza tylko uzupełnienia części obowiązkowej, chociażby nie na szacunek nie zapłacono,—tem mniej przeto w położeniu prawnym korzystniejszym dla dzieci powrót w naturze możnaby postanowić,—i ilekroć ojciec w aktach alienacji na rzecz dzieci zeznanych oznacza szacunek, albo dochód dożywotny, albo wreszcie zachować sobie użytkowanie, nigdy nie może być żądany powrót w naturze, lecz szacunek dóbr na rzecz części rozrządzalnej winien być płacony, lub na rzecz schedy zarachowany.

Wreszcie samo oświadczenie ojca, iż szacunek ma być na schedę zarachowany, należy uważać za wyraźne uwolnienie od powrotu, a wysłowienia w artykule 893 K. C. objęte, co do sposobów uwolnienia od powrotu, nie wyłączają możności wywieńdzenia go z innych równie jasných rozporządzeń spadkodawcy.

Senat zgodnie z wnioskami uznał: że dobra powrotowi nie ulegają, lubo w motywach oparł się głównie na przepisach o tłumaczeniu umów, na zasadzie których, umowy uznał za kontrakty kupna i sprzedaży.

1856 r.

Kraj Noworosijski i Bessarabja

w 1861 roku.

(Dokończenie, obacz Nr. 39.)

2. Drugą niemniej ważną gałęzią tutejszego gospodarstwa rolnego jest hodowla owiec, a mianowicie cienko-welnistych, która doszła już do ogromnych rozmiarów. Podług wiarogodnych wiadomości, w 4ch obwodach noworosijskich liczą 2,788,000 owiec zwykłych a 5,228,000 hiszpanskich; ogółem 8,016,000 sztuk czyli o milion więcej aniżeli w r. 1859. Owce te, podług wartości terażniejszej, mogą przedstawiać kapitał niemniejszy jak 40,000,000 rs. dający, wnosząc z jednego tylko wywozu wełny za granicę i do wewnętrznych fabryk rosyjskich, w ilości około 600,000 pudów, dochodu czyli procentu 4½ miliona rs.

Dwie niewielkie gałęzie tego przemysłu jednakże upadają, a mianowicie hodowla tak zwanych owiec *cygajskich* w Bessarabji i siwych w Krymie. Niedbałość gospodarzy albo warunki klimatologiczne były przyczyną, że liczba pierwszych, których wełna ceniona jest tak wysoko w fabrykach angielskich do wyrobu kolder, zmniejszyła się o 75%, a drugie przechowały się jedynie u bogatych właścicieli, jak np. Popowa, Sokolowski i t. d.

Hodowla owiec utworzyła w tutejszym kraju nader ważny przemysł *przemysłny* *wełny*; znajduje ich się już bowiem 18, z których 12 parowych, a 6 dla mycia prostej wełny w Rostowie, Bachmucie i innych miejscach gubernji Jekaterynosławskiej.

3. Na nieszczęście, nie można o hodowli bydła a tym bardziej koni powiedzieć tego co o hodowli owiec, gdyż widoczne tu są oznaki upadku lub stagnacji. Stopy noworosijskie i buzdackie, nawet w starożytności (jak to wnosić można z medalów oliwskich) słynące swymi stadninami, jeszcze w ostatnich

dwóch wiekach obfitowały w ładne rasy bydła rogatego i lekkie konie, cenione nie tylko w Rosji i Polsce, ale i na zachodzie Europy. Są dowody piśmienne, że Austriacy skupowali tu tysięcy sztuk bydła i za pośrednictwem swych *mokanów* (węgierskich handlarzy bydła) wypasali je na stepach buzdackich Bessarabji. Obie stolice Petersburg i Moskwa dotychczas zakupują to bydło, zwane je „czerkaskiem” t. j. zaporoskim czyli kozackiem. Dotychczas jeszcze przez lądową granicę Bessarabji corocznie dziesiątki tysięcy bydła rogatego wychodzi do Austrii i Moldawii. Ale suzse nie pamiętamy w latach 1833, 1846, 1847 i 1848, a za nimi ogromny upadek (w latach 1846 i 1848 padło do 550,000 sztuk bydła rogatego i przeszło milion owiec), wyniszczywszy przeszło pół miliona sztuk w dwa lata, nie pomogło do podtrzymania tego rodzaju gospodarstwa, wymagającego dziesiątków lat dla swego rozwinięcia się. — Nadeszła potem wojna, która wytepiwszy wiele tysięcy bydła rogatego na pokarm i podwoły dla armii, zadala drugi cios jego hodowli. — Nie bacząc na to, a bardziej jeszcze na zmagając się przemysł wytapiania loju, licząc jeszcze w kraju noworosijskim do 2,000,000 sztuk bydła rogatego, ale już znakomite zawody Sinichnikowa miejscowych ras burszych (czerkaskich), Skarżynskiego i Nawrockiego, angielskich i węgierskich i Kalmuckiego w Bessarabji, albo weale nie istnieją, albo zmniejszyły się o 50% i więcej. — Konsumcja mięsa co rok się wzmaga mimo jego drożyzny, a mnożstwo topielni loju i jedna fabryka stearynowa niszczą corocznie znaczną ilość bydła. Jedna Odessa potrzebuje na konsumcję i dla fabryk przeszło 70,000 sztuk rocznie, a niemniej Jekaterynosław dla swych topielni loju, Marjupol, Bachmut, Pawlograd, a najbardziej Kriuków, (na granicy gubernji Chersońskiej i Poltawskiej), produkujące rocznie, wnosząc z jednego wywozu zagranicznego (jak np. w 1860 r., kiedy wywieziono ze wszystkich portów kraju noworosijskiego przeszło 400,000 pud.) do 500,000 pud. loju. Z tego to powodu bydło żółtało przeszło o 100% na cenę w porównaniu z r. 1849. a szadząc z drożyzny paszy oraz i samych stepów, zapewne te ceny nie wiele się zniżą.

Oprócz tego hodowli bydła daje jeszcze dwa znaczne żywioły handlu: *surowe skóry i masło*, oraz dwa mniejsze: *roggi i kosc*, dla wypalania których już założono 2 czy 3 fabryki i młyny. Zakłady dla peklowania mięsa, zbierania krwi i t. p. prawie nie są znane.

O hodowli koni nie wiele powiedzić można. Liczba stadnin i koni w nich, jako zwierząt nie podlegających tak silnym zarazom i upadkowi, jak bydło rogate, jest ta sama co przed 10 laty, ale pod względem wartości stoją one daleko niżej, a na jarmarkach krymskich i bałckim bywa zwykle daleko więcej koni zastęgujących na uwagę i kosztownych ze stadnin wielko i zachodnioroskich, aniżeli z miejscowych. Te gałęzie gospodarstwa zupełnie zaniedbano dla hodowli owiec, a o ulepszeniu koni włosińskich nie myślał tam weale. Tak zwane *stajnie ziemskie* okazały się zupełnie nieużytecznymi i w ciągu lat 20tu prawie nie wywarły żadnego wpływu na poprawę ras. Żywiły one starych ogierów, których nie używał żaden z gospodarzy.

4. Do mniejszych, ale również nader ważnych gałęzi gospodarstwa i handlu w kraju noworosijskim i Bessarabji należy *uprawa wina i plantowanie tytniu*.

Uprawa wina stanowi dość korzystny artykuł gospodarstwa w Bessarabji, południowej części gubernji Chersońskiej i półwyspu Krymskiego. Wina z niektórych ogrodów południowego wybrzeża Krymu i akkermanskie, zyskały, że tak powiemy, prawo obywatelstwa w całej Rosji, i przynoszą wielkie dochody swym właścicielom, zwłaszcza teraz, kiedy choroby winogrodu we Francji i Hiszpanji podwoiły i potroiły ceny, nawet średnich gatunków win. Półwysp Krymski ma już do 2,500 winnic, wydających corocznie od 460,000 (1860 r.) do 680,000 (1849) wiader wina, z których przeszło 300,000 z *południowego wybrzeża*, (w powiecie Jałtskim) sprzedawanego po 2½ do 5 rs. wiadro. W Bessarabji, w blisko 12,000 winnic, wyrabiają od 1,800,000 do 3,000,000 wiader wina niższych gatunków, a do 300,000 wiader w ogrodach akkermanskich. Wino to płacone bywa: pierwsze od 80 k. do 1 rs. 20 k., a drugie od 3 do 5 rs. za wiadro. W południowej części gubernji Chersońskiej, a mianowicie we wsich i osadach rządowych nad Dnieprem i w bliskości Odessy, wyrabiają do 120,000 wiader wina gatunku nieszczęśliwego, ale sprzedawanego po dobrej cenie, z powodu drożyzny okowity. Wogóle mówiąc, gałęź ta, dająca przeszło 2,000,000 rs. dochodu, niepotrzebuje zachęty, byleby, tylko odkup nie paraliżował w swych widokach sprzedaży i użycia wina krajowego.

Plantowanie tytniu jakkolwiek jest nader dawną gałęzią gospodarstwa (znana ona była w Bessarabji i w Krymie prawie jednocześnie z wprowadzeniem tytniu do Turcji), jednakże rozwinięło się nie dawniej jak 1840 r. do stopnia produktu handlowego nader poplatnego i korzystnego dla przemysłowców. Podług dość ścisłych wiadomości, na miejscu zebranych, w początku 1850 roku, w całym kraju Noworosijskim i Bessarabji użyto do 1,000 dziesiąt: gruntu w połowie pod plantację tytniu, prostego czyli maloruskiego, *machorki*, a w połowie pod plantację, sposobem próby, gatunków tureckich i amerykańskich, a szczególnie *wirginijskiego i marylandzkiego*. Ilość otrzymanego wówczas tytniu dochodziła do 60,000 pudów; a większa jego część produkowaną była, tak jak i teraz, na południowym wybrzeżu Krymu, i po obu stronach Dniestru od Sorok do Dubossar. Pierwszy sprzedawany był dość drogo; kupey zbywali go pod nazwą *mingrełskiego* w Rydze i Moskwie, jako najlepszy do zjawiania cygar; drugi znany był zawsze pod nazwą *dubossarskiego*. Ten ostatni sprzedawano po 75 k. do 2½ rs. za pud. Obecnie podług podania samych plantatorów, bardzo ucieśnianych przez akcyzę, w Krymie, oprócz brzożu południowego, produkują się w kolonjach i na gruntach obywatelskich powiatów

eupatoryjskiego i perekopskiego, w 11-tu wsłach powiatu tyraspolskiego gubernji chersońskiej u wielu obywateli i przeszło w 96 miejscowościach Bessarabji, a mianowicie w powiatach orgiewskim i sorokskim, od 125,000 do 160,000 pudów najpiękniejszego tytniu, wartości do 1,500,000 rs. rocznie. Tytn ten znany już jest w handlu pod swymi właściwymi nazwami: *Krymskiego, dubossarskiego, maloruskiego i cypiłowskiego*, od nazwiska głównego punktu tego handlu, wsi Cypiłowki, w pobliżu Sorok.

Niektóre gałęzie gospodarstwa i przemysłu, jak np. produkcję nabiałową, wyrob płócien i w ogóle wszelkie wyroby rękodzielnicze stoją na niskiej stopie rozwoju. Nawet ogrodnictwo, które w niektórych gałęziach (np. w hodowaniu cebuli i kapusty) przybrało ogromne rozmiary, w innych jak np. w hodowaniu szparagów, a tymbardziej kwiatów, zostaje w dzieciństwie. Za to niektóre części kraju słyną swymi ogrodami owocowymi i basztanowami, i przedstawiają nawet dość obfite targowiska dla niewyczerpanego handlu miejscowego postronnego. I tak, słynne są naprzykład arbuzy alesszkowskie, gruszki i jabłka z doliny saligorskiej, almeńskiej i belbejskiej w Krymie; ogrody stepowe Wasala, hrabiego St. Priest i wiele innych w powiatach północnych gubernji taurycyjskiej, oraz w tyraspolskim, gubernji chersońskiej, skąd corocznie od 50 do 150,000 powozek z owocami świeżymi lub suszonymi, wyprawianych bywa na północ Rosji, dając właścicielom ogrodów setki tysięcy rs. dochodu w ciągu jednego lata.

Nakoniec *rybołówstwo* przedstawia również ważne rezultaty, a śledzie kerezeńskie, jesiotry, wędzone szczupaki, oraz kawior, są artykułami znacznego handlu. Podług obliczenia przybliżonego (trudnego do skontrolowania co do tego artykułu), przeszło 10,000 robotników, rybaków, zajętych jest przy 930 zakładach, a mianowicie w ujściach Donu, Bohu i Dniestru, w odnogach morza Azowskiego i na brzegach Krymu, łowią i sprzedając świeżą rybę lub wędzoną, śledzie, kawior, klej i tłuszcze rybi, corocznie na 1 milion, a niekiedy i na 1,200,000 rs.

Taki jest istotny i prawdziwy obraz kraju noworosijskiego w r. 1861. Aby go jednak lepiej uzupełnić, należy wykazać usiłowania administracji, które najwięcej przyczyniły się do jego rozwoju i wspomnieć o głównych niedogodnościach opóźniających jeszcze szybszy postęp wspomnianego rozwoju, czyli dążenia do ogólnego dobrobytu.

Środkami, które miały najwięcej wpływu na postęp i pomyślność kraju, były: założenie obszernej żeglugi parowej, usunięcie przepisów kwarantannowych na całej przestrzeni brzegów czarnomorskich i na bessarabskotureckiej granicy, ostateczne zniszczenie cel przywozowych od wielu przedmiotów potrzebnych w gospodarstwie, jako to: maszyn, części składowych statków, żelaza, surowcu i wyrobów z tych metalów. Oprócz tego spodziewać się należy oczyszczenia portów odeskich i taganrogskich, przekopania melizn w ujściach Donu i dokonania budowy nadbrzeża i przystani w porcie berdiańskim. Niemniej płodnymi są w przyszłości następne projekta rządu: a) przeprowadzenie wody z Dniestru do Odessy; b) urządzenie fabryki żelaznej w okręgu górnym lugańskim; c) urządzenie konnych dróg żelaznych w Odessie, d) gazowe oświetlenie i urządzenie bruków w temże mieście. Dwa ostatnie już nawet uzyskały Najwyższe zatwierdzenie. Tak ważne, a nawet, można powiedzieć, olbrzymie zabiegi rządu na korzyść ogólną kraju noworosijskiego są zbyt widoczne, aby potrzebą było objaśnić bardziej szczegółowo.

Ale jest tutaj i odwrotna strona medalu. Pomyślność Noworosijskiej i Bessarabji spotyka dwie główne przeszkody: niedostatek sił roboczych, machin, ludzi i bydła roboczego z jednej strony, a z drugiej brak dobrych dróg i komunikacji. Pierwsza przeszkoda, dzięki wszechwładnemu przemysłowi, znacznie może być zmniejszona, a ośwobodzenie włosiń od poddaństwa i ulgi w rozmaitych powinnościach, ściąganych potrafią do kraju znaczniejszą masę ludzi roboczych, w porównaniu z terażniejszą. Roztropni obywatele i inni rolnicy zwrócą swą uwagę na lepszą hodowlę i pomnożenie bydła oraz koni, a wprowadzenie ulepszonej maszyn, ułatwi także i pracę. Ale usunąć drugą przeszkodę, może jeden tylko rząd przez wybudowanie dróg żelaznych, a przynajmniej dwóch na teraz, a mianowicie: kijowsko-odesskiej i drugiej prowadzącej do bogactw kopalnych, czyli kopalń sławiano-serbskich, bachmutskich i gruglewskich. Drogi te są konieczną podstawą i niezbędnym warunkiem przyszłego rozwoju wszelkich gałęzi przemysłu w kraju Noworosijskim.

BIBLIOGRAFJA FRANCUZKA

za miesiąc Styczeń 1863 r.

(Dokończenie, patrz Nr. 40.)

L. Becq de Fouquieres. *Poésies d'André Chenier, édition critique, étude sur la vie et les œuvres d'André Chenier, variantes, notes et commentaires, le texte et l'index*, Paris, Charpentier; 1 vol. in 8-vo, orné du portrait de Chenier.

Po długim pozostawianiu w cieniu, Andrzej Chenier, zajął jedno z pierwszych miejsc pomiędzy poetami francuzkami. Los jego utworów dosyć był szczególny; ukazywały się dopiero w dwadzieścia pięć lat po jego śmierci, chociaż wszyscy co je znali w rękopiśmie, uderzeni byli oczuciem jego wyższym talentem. Pierwsze wydanie ich ogłoszone drukiem przez p. Latour w 1820 r., było bardzo niepełne i niedokładne. Przy następnych kilkakrotnych wydaniach, zbiór ten powiększał się ciągle tu i owdzie znalezionem utworami, lecz nikt nie zajął się głębszym ich wystudjowaniem i rozbiorem tekstu, oraz wykazaniem skąd autor czerpał takie czyste, wzniosłe natchnienia. Dopiero p. Becq de Fouquieres podjął się tego zadania i wykonał go z wielkim talentem i erudycją. Podobna praca nie małe przedstawiała trudności, bo po-

